

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ژئوپارک

اصول و کاربرد

www.ketab.ir

مؤلفان:

دکتر علی اکبر شایان یگانه

دکتر محمد علی زنگنه اسدی

دکتر ابوالقاسم امیراحمدی

سرشناسه	: شایان یگانه، علی اکبر، ۱۳۵۸
عنوان و نام پدیدآور	: ژئوپارک (اصول و کاربرد) / علی اکبر شایان یگانه، محمدعلی زنگنه اسدی، ابوالقاسم امیراحمدی
مشخصات نشر	: سبزوار: دانشگاه حکیم سبزواری، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۳۳۲ ص: مصور؛ جدول، شکل.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۶۶۴-۶-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: پشت به لاتین: Geopark, Principles & application
موضوع	: پارک های زمین شناختی — ایران
موضوع	: Geoparks -- Iran
موضوع	: گردشگری زمین شناختی — ایران
موضوع	: Geotourism -- Iran
موضوع	: گردشگری زمین شناختی — ایران — نمونه پژوهی
موضوع	: Geotourism -- Iran -- Case studies
موضوع	: پارک های زمین شناختی
موضوع	: Geoparks
شناسه افزوده	: زنگنه اسدی، محمدعلی، ۱۳۴۴ —
شناسه افزوده	: امیراحمدی ابوالقاسم، ۱۳۴۴ —
شناسه افزوده	: دانشگاه حکیم سبزواری. دانشکده جغرافیا و علوم محیطی
رده بندی کنگره	: ۳۳۸/۴۷۹۱
رده بندی دیویی	: G۱۵۶/۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۵۹۸۴۹۵

ژئوپارک (اصول و کاربرد)

مؤلفان: دکتر علی اکبر شایان یگانه، دکتر محمدعلی زنگنه اسدی و دکتر ابوالقاسم امیراحمدی

(مدرسان دانشگاه حکیم سبزواری)

ویراستاران علمی: دکتر زهرا قلیچی پور و دکتر شهرام بهرامی

صفحه آرای: حروفچینی سبحان، باغستانی، ۰۹۱۵۵۷۱۸۱۰۳

نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۵۰۰۰۰۰ ریال

آدرس: سبزوار - توحید شهر - دانشگاه حکیم سبزواری - کد پستی: ۹۶۱۷۹۷۶۴۸۷ صندوق پستی: ۳۹۷

تلفن: ۰۵۱-۴۴۰۱۲۵۲۱

www.hsu.ac.ir E.mail: research@hsu.ac.ir

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیش‌گفتار	۱

فصل اول:

مفاهیم نظری ژئوپارک

مقدمه	۶
متغیرهای اساسی برای ژئوپارک	۷
توریسم	۷
توریسم طبیعی	۱۴
اکوتوریسم	۱۴
ژئوتوریسم	۱۹
ژئومورفوتوریسم	۳۱
اکوسایت و اکوپارک	۳۳
ژئوسایت	۳۴
کالچرال سایت	۴۲
ژئومورفوسایت	۴۲
ژئودایورسیتی	۴۴
ژئوپارک	۵۱
میراث زمین‌شناختی و حفاظت آن	۶۶
فهرست‌برداری و تفسیر ژئومورفوسایت‌ها	۷۰

پیش گفتار

با گسترش ژئوتوریسم، اکوتوریسم، پدیده‌های زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی، محیط در خدمت آرامش روحیه‌ی انسان‌های کنج‌کاو قرار می‌گیرد. در این میان با بالابردن شناخت مردم نسبت به محیط‌زیست‌شان، رابطه‌ی منطقی و متناسب بین انسان و محیط طبیعی و توسعه‌ی پایدار در مقیاس محلی و ملی مورد توجه قرار می‌گیرد. صنعت توریسم علاوه بر اشتغال و درآمدزایی و ارتقای سطح فرهنگ به مثابه پلی قلمداد می‌گردد که انسان‌ها و ملیت‌های گوناگون را به یکدیگر ارتباط می‌دهد و موجبات استحکام پیوندهای اجتماعی ملل را فراهم ساخته و در بسط و گسترش روابط بین‌المللی و برقراری صلح جهانی نیز سهم به‌سزایی ایفا می‌کند. مطالعات انجام‌شده گویای این مطلب است که عوامل و شرایط محیط طبیعی سهم برجسته‌ای را در توسعه‌ی توریسم ایفا می‌کند. این عوامل عبارت‌اند از: آب و هوای مطلوب، مناطق کوهستانی، غارهای طبیعی، تنوع ناهمواری‌ها و نواحی بیابانی، سواحل، دریاچه‌ها و جزایر توریستی، رودخانه‌های بزرگ، چشمه‌های آب معدنی، مناطق بیابانی و کویرها، نواحی جنگلی و پارک‌های حفاظت‌شده، حیات وحش، زیبایی پوشش گیاهی و... که هریک از عوامل یادشده ازجمله عواملی هستند که در توسعه‌ی توریسم نقش به‌سزایی داشته و استفاده منطقی و مطلوب و بهینه از جاذبه‌های مذکور علاوه بر جذب جهانگردان می‌تواند به توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی مناطق میزبان منجر شود. ایران بنا به گزارش یونسکو از لحاظ منابع گردشگری در شمار ۱۰ کشور برتر دنیا و از لحاظ اکوتوریسمی و موقعیت و تنوع طبیعی در شمار ۵ کشور اول دنیا قرار دارد، ولی متأسفانه سهم اندکی از درآمد صنعت توریسم را دارد. رسیدن به توسعه‌ی پایدار نیز، مستلزم بررسی ابعاد مختلف طبیعی، اقتصادی و کالبدی است و یکی از ابعاد مهم و مؤلفه‌های اساسی توسعه‌ی پایدار با دیدگاه حفظ محیط‌زیست،

استفاده از توان‌های طبیعی، زمین‌گردی و ژئومورفولوژیکی است. اکوتوریسم و ژئوتوریسم اشکال گردشگری مبتنی بر منابع طبیعی و محیطی هستند که ضمن بهره‌برداری، به‌طور عمده بر دو عامل کسب تجربه در طبیعت و یادگیری در مورد طبیعت تأکید می‌نمایند و نقش بسیار مهمی در درآمدزایی در سطح محلی و ملی دارند. ژئوتوریسم یکی از انواع توریسم است که بعد از مطرح‌شدن ژئوپارک از سال ۲۰۰۰ مورد توجه یونسکو قرار گرفته است. ژئوتوریسم، در واقع توریسم فرهنگی، طبیعی است که ارتباط تنگاتنگ با پدیده‌های زمین‌شناسی دارد. ساختار جاذبه‌ها در زمینه‌ی جذب گردشگر دارای اهمیت بسیاری می‌باشد.

ثبت یک ژئوپارک در فهرست جهانی یونسکو، فرایندی بسیار طولانی است که نیاز به سال‌ها آماده‌سازی مقدماتی دارد در این مدت، اطلاعات مربوط به میراث زمین‌شناختی، مدیریت منطقه و بهره‌برداری‌های ژئوتوریستی، گسترده‌تر می‌شود و توجه شرکت‌های توریستی به منطقه افزایش می‌یابد. تنها وجود پایگاه‌های جذاب زمین‌شناسی، نمی‌تواند یک ژئوپارک بسازد. برای این کار باید برنامه‌ریزی‌های مقدماتی، فرایندهای آماده‌سازی و مهم‌تر از همه درآمدهای مالی، در نظر گرفته شود تا ساختار منطقه به صورت ابزاری مناسب برای ثبت یک ژئوپارک درآید. مکانی که خود را نامزد انتخاب ژئوپارک می‌کند، می‌باید برآمده از اجتماعات محلی باشد. درضمن برای توسعه و اجرای یک برنامه‌ی مدیریتی مناسب، تعهدی جدی لازم است تا در کنار برآورده کردن نیازهای اقتصادی جمعیت محلی، از چشم‌اندازهایی که مردم بومی در آن زندگی می‌کنند، با قدرت مراقبت شود. این ابتکار جدید که قرار است تاریخ ۴ میلیارد ساله‌ی زمین‌شناسی ما را برای آیندگان آماده‌ی استفاده کند، روشی عالی است برای جلب توجه جامعه‌ی بین‌الملل به مناطقی که پایگاه‌های مهم زمین‌شناسی دنیا هستند. یک منطقه‌ی پیشنهادی برای ژئوپارک از نظر تعریف علمی با محوریت زمین‌شناسی ارجحیت دارد که دارای سه دسته سایت مهم باشد: ژئوسایت (میراث زمین‌شناختی)، کالچرال سایت (میراث تاریخی - فرهنگی)، اکوسایت (میراث تنوع زیستی) و درنهایت وجود سکونتگاه‌های روستایی

الزامی است. جزیره‌ی قشم اولین ژئوپارک تأیید شده از سوی یونسکو در ایران است. کشور ایران با تاریخ کهن و تنوع زیست‌محیطی فراوان، ظرفیت‌های زیادی برای ایجاد ژئوپارک دارد. غرب خراسان رضوی یکی از مناطق خشک و نیمه‌خشک ایران است که کشاورزی آن با تنگناهای بسیاری مواجه شده است. امروزه چشمه‌ها و قنات‌های زیادی خشک شده‌اند و با توجه به برداشت زیاد آب‌های زیرزمینی افت بسیار شدیدی در آب‌های زیرزمینی دیده می‌شود. صنعت نیز به تبعیت از اقتصاد کشور پاسخگوی جمعت غرب خراسان رضوی نیست، اما تورسیم یک صنعت نسبتاً ارزان ولی درآمدزا برای کشورهای دارای پتانسیل تاریخی و گردشگری می‌باشد. در این میان، ضرورت جذب تورسیم به ایران با این وسعت منطقه‌ای و پتانسیل‌های فراوانی که وجود دارد، برای ایجاد درآمد و شغل و توسعه‌ی پایدار احساس می‌شود. از دیگر سو کشور ایران به لحاظ پدیده‌های منحصربه‌فرد زمین‌شناسی و ژئومورفولوژیکی در زمره‌ی شگفت‌انگیزترین کشورهای جهان به شمار می‌رود و پتانسیل عالی بالقوه‌ای برای گسترش ژئوپارک‌ها و دستیابی به توسعه‌ی پایدار از این طریق دارد. ژئوتورسیم غرب خراسان می‌تواند به معرفی پدیده‌های زمین‌شناسی، فرهنگی و زیستی به گردشگران با حفظ هویت مکانی آنها بپردازد و می‌تواند در منطقه‌ای با پدیده‌های طبیعی و زمین‌شناسی فراوان از نظر اقتصادی و اجتماعی زمینه را برای جذب تورسیم فراهم نماید. ضرورت مطالعه‌ی پتانسیل‌های موجود در راستای توسعه‌ی ژئومورفوتورسیم و ایجاد ژئوپارک در منطقه‌ی مذکور علاوه بر اشتغال‌زایی و درآمدزایی برای مردم، ایجاد جهش‌های اجتماعی و صنعتی شدن جوامع محلی، حفظ میراث زمین‌شناختی موجود، می‌تواند در زنده نگاه‌داشتن و احیای هنرها، عادات کهن، سنت‌ها و حفظ میراث فرهنگی و تاریخی مؤثر واقع گردد. این امر توجه افراد بومی را به حفظ میراث منطقه‌ای خود ارتقا می‌دهد.

در نهایت با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته در مورد پیشینه‌ی موضوع مورد مطالعه، می‌توان گفت تحقیقات گسترده‌ای در زمینه‌های تورسیم و همچنین ژئوتورسیم در کشور صورت گرفته و تقریباً به مرحله‌ی انسجام رسیده است، اما متأسفانه در زمینه‌ی

ژئومورفوتوریسم و به خصوص تدوین استراتژی‌های مطالعاتی برای ژئوپارک‌ها و ثبت آنها در نقاط مختلف کشور تحقیقات منسجم و با برنامه‌ای صورت نگرفته است و اکثراً به صورت پراکنده مناطقی را مورد مطالعه قرار داده‌اند.